

PRACE GEOGRAFICZNE

zeszyt 172, 2023, 57–81

doi: 10.4467/20833113PG.23.015.19202

Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ

Komisja Geograficzna, Polska Akademia Umiejętności

Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego

ZIELEŃ W RĘKACH MIESZKAŃCÓW – MIEJSCE ZIeleni W BUDŻETACH OBYWATELSKICH KATOWIC W LATACH 2016–2021

Liliana Janik

Urban greenery in the hands of residents – the importance of green spaces in the participatory budgeting of Katowice from 2016 to 2021

Abstract: The participatory budgeting (PB) as a tool for engaging residents in co-decision making about the city is gaining increasing popularity. The first PB in Poland was organized in 2011 in Sopot, while in Katowice, this mechanism has been utilized since 2014. From 2016 to 2021, the city allocated over 117 million PLN for the implementation of winning projects. The broadly understood greenery theme holds a relatively significant place among the projects selected in the PB. This is due to the fact that green areas play a crucial role in the lives of city residents, serving as places for recreation and social gatherings. They also fulfill various ecological functions, such as providing a habitat for plants and animals, acting as a barrier to noise, and mitigating air pollution. Among the 13 thematic categories identified based on the analysis of proposals submitted by residents for projects in the Katowice PB, greenery ranked sixth in popularity among tasks selected for implementation. From 2016 to 2021, in about one-tenth of the winning projects, their authors included green-related activities as at least one of the goals. The position of greenery in Katowice's PB has solidified over the years, and the percentage of selected projects related to this theme has not undergone significant changes. However, according to the PB voting results, actions related to, for example, road infrastructure, transportation, safety, or institutions providing basic services in the city still seem more important to residents than green areas. Furthermore, within the PB, more innovative forms of greenery in the city are rarely proposed and implemented.

Keywords: participatory budgeting, urban greenery, public participation, ecosystem services, Katowice

Zarys treści: Budżet obywatelski (BO) jako narzędzie angażowania mieszkańców we współdecydowanie o mieście zdobywa coraz większą popularność. Pierwszy BO w Polsce został zorganizowany w 2011 r. w Sopocie, natomiast w Katowicach mechanizm ten wykorzystywany jest od 2014 r.. W latach 2016–2021 na realizację zwycięskich zadań miasto przeznaczyło ponad 117 mln zł. Szeroko rozumiana tematyka zieleni zajmuje relatywnie istotne miejsce wśród projektów wybieranych w BO. Wynika to z faktu, iż tereny zieleni odgrywają istotną rolę w życiu mieszkańców miast, będąc miejscem rekreacji i spotkań. Pełnią także szereg funkcji ekologicznych, m.in. jako środowisko życia roślin i zwierząt czy też bariera dla hałasu oraz zanieczyszczeń powietrza. Spośród 13 kategorii tematycznych wyodrębnionych na podstawie analizy wniosków ze zgłaszanymi przez mieszkańców propozycjami projektów do BO w Katowicach zieleni znalazła się na szóstym miejscu pod względem popularności wśród zadań wybranych do realizacji. W latach 2016–2021 w około jednej dziesiątej zwycięskich projektów ich autorzy, jako przynajmniej jeden z celów, uwzględnili działania związane z zielenią. Miejsce zieleni w katowickich BO na przestrzeni lat ugruntowało się, a odsetek wybranych w drodze głosowania projektów dotyczących tej tematyki nie ulegał znacznym zmianom. Jednak, zgodnie z wynikami głosowań w BO, dla mieszkańców wciąż istotniejsze od terenów zielonych wydają się działania związane z m.in. infrastrukturą drogową, komunikacją, bezpieczeństwem czy instytucjami świadczącymi podstawowe usługi w mieście. Co więcej, w ramach BO bardzo rzadko proponuje się i implementuje bardziej innowacyjne formy zieleni w mieście.

Słowa kluczowe: budżet obywatelski, zieleni w mieście, partycypacja społeczna, usługi ekosystemowe, Katowice

Wstęp

Mieszkańcy miast coraz częściej dostrzegają rolę zieleni w kształtowaniu przestrzeni zurbanizowanych. Widać to zarówno w oddolnych inicjatywach związanych z ochroną czy też tworzeniem nowych terenów zielonych w miastach, jak i w porządkowaniu podwórek, aranżowaniu ogrodów społecznych, zaangażowaniu i głosowaniu w budżetach obywatelskich (BO) na projekty dotyczące zieleni czy też w codziennej aktywności w parkach, lasach i na bulwarach miejskich. Obecnie zieleni miejską uważa się za element definiujący i zwiększający atrakcyjność ośrodków miejskich, często wspomina się o niej jako o elemencie wpływającym na jakość życia mieszkańców miast. Na pojęcie to składa się kilka elementów, m.in. dostępność określonej infrastruktury i podstawowych usług, stan tkanki miejskiej i mieszkaniowej, jak również czynniki niematerialne, takie jak np. poczucie bezpieczeństwa. Jedną z tych składowych przesądzających o jakości życia jest również zieleni w mieście, z którą bezpośrednio powiązana jest jakość środowiska, w którym żyją mieszkańcy (Addas 2023; Michniewicz-Ankiersztajn 2014). Jak już wspomniano, obecnie nie tylko władze miast, ale także sami mieszkańcy chętnie angażują się w działania zmierzające do poprawy jakości i dostępności terenów zielonych

w mieście. Jedną z form, dzięki której możliwe jest włączenie mieszkańców w proces kształtowania przestrzeni, a co za tym idzie miejskich terenów zielonych są BO.

Choć mechanizm BO funkcjonuje w Polsce od ponad dekady, a tematyka zieleni coraz częściej pojawia się w dyskusjach o jakości życia mieszkańców miast, jeśli chodzi o publikacje dotyczące BO, to najczęściej ich tematem jest samo narzędzie (jego zalety oraz wady) w kontekście: włączania mieszkańców we współzarządzanie miastem, rozwoju lokalnego, wpływu na przestrzeń i rozwój kapitału społecznego (Rytel-Warzocha 2013; Poniatowicz 2014; Rzeńca, Sobol 2018). Część artykułów dotyczy również samych wyników głosowań w BO. Jedną z publikacji, której autorzy w sposób szczegółowy spróbowali nieco przybliżyć tę tematykę jest *Barometr Budżetu Obywatelskiego. Edycja 2020* (Martela i in. 2021) oraz jego kontynuacja dotycząca roku kolejnego (Martela i in. 2022). W literaturze pojawiają się również zagadnienia dotyczące zieleni w budżetach obywatelskich. Wśród publikacji, w których przyjrano się temu tematowi w kontekście lokalnym znalazły się m.in. opracowania Agnieszki Rzeńcy (2018) (zielone budżety Łodzi, Katowic oraz Poznania w 2015 r.) oraz Magdaleny Nowak (2017), która w swoich badaniach zajęła się tematem terenów zieleni w BO na przykładzie Olsztyna. Arnold Bernaciak i Filip Kopczyński (2019) opisali natomiast zielone projekty (w podziale na osiem kategorii tematycznych) wybrane w BO w 2017 r. w 51 miastach należących do obszarów metropolitalnych Białegostoku, Łodzi oraz Poznania. Jeśli chodzi o publikacje odnoszące się do wyników BO w Katowicach, jednym z autorów, który podjął temat katowickich BO jest Robert Radek (2018). Jednak w tym przypadku, wspomniany autor skupił się przede wszystkim na mechanizmie BO, podając ogólne informacje, takie jak m.in. frekwencja w głosowaniach, kwota przeznaczana przez miasto na realizację BO czy też liczba projektów zgłaszanych przez mieszkańców. Natomiast tematyka zwyczajnych projektów wybieranych w BO Katowic przeanalizowana została przez Agnieszkę Sobol (2019), która w swojej pracy przyjrzała się danym dla lat 2014–2017, dzieląc je na zadania infrastrukturalne, społeczne oraz środowiskowe.

Niniejszy artykuł stanowi niejako rozwinięcie powyższych kwestii w ujęciu lokalnym. Celem opracowania jest przede wszystkim określenie istotności (pozycji i udziału) zieleni w zwyczajnych projektach BO przeprowadzanych w Katowicach w latach 2016–2021 na tle innych kategorii tematycznych. Co więcej, praca przedstawia informacje o przedsięwzięciach dotyczących zieleni realizowanych w ramach katowickich BO w podziale na kategorie tematyczne, mówiąc nie tylko o zieleni jako takiej, lecz także analizując, jakich typów zieleni oraz przedsięwzięć z nią związanych dotyczyć mają działania proponowane w zwyczajnych projektach. Co również istotne, artykuł odnosi się nie tylko do danych dla lat 2014–2018, czyli tych, których dotyczyły wcześniej wspomniane publikacje, lecz opiera się także na informacjach dotyczących BO w Katowicach przeprowadzonych w ostatnich latach tj. 2019–2021

(przy czym mowa tu o dacie głosowania mieszkańców, a nie rozpoczęcia realizacji projektów). Szczegółowa analiza BO może wreszcie w sposób pośredni pozwolić na poznanie roli i znaczenia zieleni dla mieszkańców Katowic.

Wybór stolicy Górnego Śląska jako obszaru badań uwarunkowany był złożonością problematyki zieleni miejskiej w odniesieniu do tego miasta. Z jednej strony Katowice są ośrodkiem, który w ostatnich latach w komercyjnych rankingach przedstawiany jest jako jedno z najbardziej zielonych miast w Polsce, mowa tu m.in. o badaniu przeprowadzonym np. przez portal Rynekpierwotny.pl (na podstawie danych GUS), gdzie pod uwagę wzięto udział powierzchni lasów, parków, zielenców oraz terenów zieleni osiedlowej w powierzchni miasta (*Najbardziej zielone polskie miasta 2021*). Również w badaniach naukowych opartych o dane satelitarne, dotyczących terenów zielonych w dużych miastach Polski miasto to zajmuje wysokie pozycje, plasując się w czołówce ośrodków posiadających m.in. najbardziej spójną strukturę terenów zielonych, a także stosunkowo wysoki odsetek (61%) zieleni wysokiej jakości w powierzchni miasta (Łachowski, Łęczonek 2020). W 2016 r. Katowice stanęły do konkursu o miano Europejskiej Stolicy Kultury, promując się hasłem „Katowice: Miasto Ogródów”. W ten sposób władze miasta nawiązały do planów urbanistyczno-architektonicznych dzisiejszej dzielnicy Katowic – Giszowca, który budowany był w latach 1907–1919, jako miasto-ogród, mające stanowić oazę zieleni dla górników pracujących w pobliskiej kopalni. Plany te inspirowane były myślą angielskiego planisty i urbanisty Ebenezera Howarda. Odświeżenie katowickich parków, porządkowanie oraz ukwiecanie przestrzeni miasta miało aktywizować działania dotyczące kultury (Kubicki i in. 2020).

Z drugiej zaś strony, mówiąc o Katowicach, należy pamiętać o górniczej przeszłości tego miasta, która była jednym z głównych czynników kształtowania się przestrzeni w mieście, w tym m.in. rozwoju terenów zieleni przyprzemysłowej. Od lat w miastach Górnego Śląska, obserwuje się zanik takich terenów (np. Park Miejski w Katowicach). W wyniku zabudowywania z przestrzeni miast zniknęły parki i skwery, a zanik kultury górniczo-hutniczej miał negatywny wpływ na stan parków przyzakładowych i osiedlowych. Nie bez znaczenia były również zmiany prawne oraz własnościowe dotyczące osiedli robotniczych, na których terenie znajdowały się przydomowe, blokowe, a także pracownicze ogrody (Łakomy 2011).

Czym są budżety obywatelskie?

Zgodnie z polskim prawem władza w państwie należy do narodu, który może ją realizować na dwa sposoby: pośrednio – przez wybór osób uprawnionych do sprawowania władzy w jego imieniu oraz bezpośrednio – biorąc udział w wyborach powszechnych. Istnieje jednak szereg pośrednich procesów decyzyjnych, w których obywatele mogą

uczestniczyć, jednak ostateczna decyzja podejmowana jest przez organ przedstawicielski. Jest to tzw. demokracja partycypacyjna czy też półbezpośrednia. W ostatnich latach pojawiły się nowe formy, dzięki którym obywatele mogą zaangażować się w życie publiczne, inicjując procesy decyzyjne, opiniując lub też po prostu wyrażając swoje preferencje. Do takich form zaliczyć można m.in. panele obywatelskie czy sondaże deliberatywne. Doskonałym przykładem mechanizmu pozwalającego na realizację założeń demokracji bezpośredniej na poziomie lokalnym są BO (Rytel-Warzocha 2013).

Historia BO w Polsce sięga 2011 r., kiedy to władze Sopotu zdecydowały się po raz pierwszy na wykorzystanie tego mechanizmu w celu włączenia mieszkańców w proces współdecydowania o mieście. Jednak na świecie budżety obywatelskie pojawiły się znacznie wcześniej, bo w 1989 r. Za kolebkę budżetów partycypacyjnych uważa się brazylijskie miasto Porto Alegre, gdzie mechanizm ten narodził się jako oddolna inicjatywa, będąca odpowiedzią na kryzys legitymizacji władzy, a także sposobem walki o sprawiedliwość społeczną. Również pierwszy sopocki BO był wynikiem działań oddolnego ruchu – Sopockiej Inicjatywy Rozwojowej (Sobol 2017). Budżet obywatelski stanowi szczególną formę konsultacji społecznych, która obok wyborów, referendum, postępowania administracyjnego oraz akcji bezpośrednich należy do klasycznych narzędzi partycypacji społecznej (Rzeńca 2018). Zapisy dotyczące BO znalazły swoje miejsce w Ustawie z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym, w której narzędzie to opisywane jest jako szczególna forma konsultacji społecznych. W ramach budżetu partycypacyjnego (obywatelskiego) mieszkańcy mają możliwość decydowania (poprzez bezpośrednie głosowanie) o części wydatków budżetu gminy, a zadania przez nich wybrane zostają uwzględnione w uchwale budżetowej gminy na dany rok.

Obecnie przeprowadzanie BO jest obowiązkowe w miastach na prawach powiatu, a wysokość przeznaczona na realizację zwycięskich projektów musi wynosić co najmniej 0,5% wydatków gminy zawartych w ostatnim przedłożonym sprawozdaniu z wykonania budżetu (Ustawa o zmianie niektórych ustaw w celu zwiększenia udziału obywateli w procesie wybierania, funkcjonowania i kontrolowania niektórych organów publicznych, 2018). W literaturze przedmiotu jako główny cel BO wymienia się przede wszystkim wzrost transparentności procesu wydatkowania finansów miejskich oraz rozdział środków zgodnie z potrzebami mieszkańców, a co a tym idzie zwiększenie efektywności redystrybucji finansów gminnych. Jako zalety stosowania tego narzędzia wylicza się m.in. zaangażowanie mieszkańców w zarządzanie miastem, a w związku z tym integrację społeczności lokalnej, nawiązanie współpracy między urzędnikami a mieszkańcami oraz wzrost zaufania obywateli do władz lokalnych (Rzeńca 2018). BO jest przede wszystkim szansą na aktywizację mieszkańców, którzy mimo, że często mają pomysły jak zwiększyć jakość życia w swojej okolicy, to nie wiedzą, w jaki sposób mogą wprowadzić je w życie. Istotą BO jest przeprowadzenie

go w taki sposób, aby mieszkańcy mogli być zaangażowani na wszystkich etapach procedury budżetowej, nie tylko na etapie dotyczącym tego, jak i gdzie środki mają być wykorzystane (Rybak 2018). Mimo swojej popularności budżet partycypacyjny nie jest narzędziem pozbawionym wad, a w literaturze wspomina się o ryzyku związanym ze stosowaniem tego mechanizmu. Jako słabości BO wymienia się m.in. jego marginalne znaczenie w systemie finansów lokalnych, możliwość „przechwytywania” głosów przez grupy interesów, a także poddawanie pod głosowanie projektów dotyczących bieżącej działalności samorządu, a nie realizacji zadań inwestycyjnych mających znaczny wpływ na jakość życia mieszkańców. Do wad BO zaliczyć można również okazję do wzmacniania istniejących już niesprawiedliwości społecznych. Z uwagi na to, że aktywne uczestnictwo w budżecie partycypacyjnym wymaga od mieszkańców posiadania określonych kompetencji, inicjatywy te angażują i są w praktyce kierowane przede wszystkim do osób przedsiębiorczych i wykształconych (Wojciechowski 2016; Rybak 2018).

Rola zieleni w mieście

W dzisiejszych czasach rola zieleni w mieście rozpatrywana jest na kilku płaszczyznach. Jednym z pojęć dotyczących zieleni oraz środowiska przyrodniczego miast są usługi ekosystemów traktowane jako czynnik zapewniający trwanie makrosystemu środowisko–gospodarka–społeczeństwo. Przez wiele lat na usługi ekosystemów patrzono przede wszystkim przez pryzmat ekonomii – w kontekście użytkowania zasobów naturalnych i produkcji dóbr środowiskowych wpływających zwłaszcza na wzrost gospodarczy (Lorek 2015). Istnieje kilka klasyfikacji usług ekosystemów, a najczęściej w literaturze wymienia się klasyfikację zaproponowaną w tzw. *Milenijnej ocenie ekosystemów* (MEA) (*Millennium Ecosystem Assessment 2005*), której zadaniem było podsumowanie obecnego stanu wiedzy dotyczącej sytuacji przyrody na świecie. Zgodnie z wymienionym opracowaniem usługi ekosystemów można podzielić na:

- podstawowe (np. obieg pierwiastków, tworzenie gleby);
- zaopatrujące (np. żywność, woda, drewno i włókna);
- regulacyjne (np. regulacja klimatu i spływu wód, oczyszczanie wód);
- kulturowe (np. estetyczna, edukacyjna, rekreacyjna) (*Millennium Ecosystem Assessment 2005*).

W kontekście zieleni miejskiej szczególnie widoczna jest funkcja regulacyjna odpowiadająca za funkcjonowanie systemu przyrodniczego obszaru zurbanizowanego, a także usługi kulturowe, z którymi związane są możliwości rekreacyjne i turystyczne miasta oraz percepcja krajobrazu (Sudra 2015). Wraz ze wzrostem świadomości ekologicznej coraz częściej podkreśla się, że jakość środowiska przyrodniczego oddziałuje na kondycję miast, od której w dużej mierze zależy dobrobyt

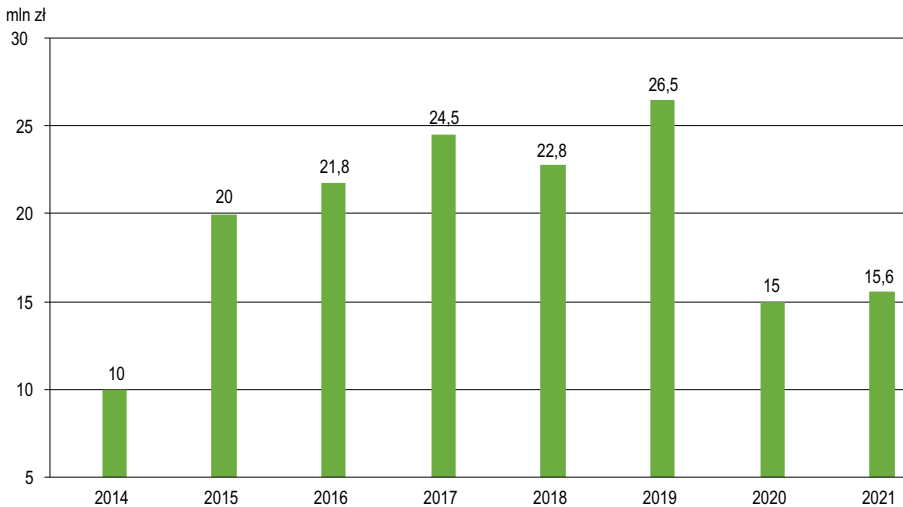
człowieka, zarówno w kontekście jakości życia mieszkańców, jak i działalności gospodarczej, a zdrowe ekosystemy stanowią podstawę zrównoważonego rozwoju miast (Lorek 2015). Mimo że przyroda rozwijająca się w centrach miast dostarcza mniej usług ekosystemów, niż ta zlokalizowana poza obszarami zurbanizowanymi, to ma ona kluczowe znaczenie w kwestii zaspokajania potrzeb mieszkańców. Często, mówiąc o usługach dostarczanych przez zieleni w mieście, zapomina się o tym, że konieczne jest stworzenie odpowiednich warunków dla zieleni, tak aby mogła ona służyć społeczeństwu (Kronenberg 2012). W związku z tym władze miast powinny zwracać większą uwagę na planowanie przestrzenne w kontekście lokalizacji i struktur nowo powstałej zieleni, a także dbania i poprawiania jakości terenów zieleni, które są już obecne w mieście. Świadome korzystanie z usług ekosystemów oraz zarządzanie przyrodą w mieście stanowi nieodłączny element zrównoważonego rozwoju miast. Degradacja zieleni miejskiej wpływa m.in. na pogarszanie się jakości powietrza, a także ogranicza możliwości rekreacyjne mieszkańców miast i efektywną regenerację organizmu człowieka (Lorek 2015).

Rola zieleni miejskiej w dużej mierze zależy od specyfiki danego obszaru zurbanizowanego, a pojęcie to może być rozpatrywane w bardzo szerokim kontekście. Jedną z najistotniejszych ról zieleni jest jej korzystne oddziaływanie na zdrowie człowieka. Obecność terenów zieleni ma pozytywny wpływ na jakość powietrza, a także zmniejsza poziom hałasu. Udział powierzchni pokrytej koronami drzew obniża średnią temperaturę powierzchniową terenu, co również w pośredni sposób przekłada się na zdrowie mieszkańców i jest szczególnie ważne w związku z coraz cieplejszymi latami oraz obserwowanymi zmianami klimatu, a także zjawiskiem tzw. miejskiej wyspy ciepła, dotyczącym zwłaszcza centrów miast (Lorek 2015). Obecność wysokiej jakości terenów zieleni miejskiej powoduje również wyższy poziom aktywności fizycznej mieszkańców, co w konsekwencji ma korzystne oddziaływanie na ich zdrowie. Rozważając rolę zieleni w mieście, warto również pamiętać o tym, iż tereny zieleni sprzyjają utrzymywaniu i budowaniu więzi społecznych, co przyczynia się do wzmacniania kapitału społecznego mieszkańców. Parki, zieleńce, skwery stanowią miejsca spotkań, organizacji festiwali, pikników, festynów, a osiedlowe tereny zieleni służą jako przestrzeń gier i zabaw dla dzieci i młodzieży. Zieleni kształtuje także wizerunek miejsca i miasta, jakość środowiska przyrodniczego, wpływa na odbiór estetyki przestrzeni miejskiej przez mieszkańców oraz turystów (Kronenberg 2012). Kolejną, bardzo ważną funkcją zieleni jest wspieranie retencji na obszarach miejskich. Tereny zieleni miejskiej mają pozytywny wpływ na zmniejszenie spływu powierzchniowego na obszarach zurbanizowanych. Dzięki obszarom zielonym miasta mogą więc stać się bardziej odporne na ekstremalne zjawiska pogodowe, przede wszystkim na nagłe oraz obfite opady deszczu. Zieleni miejska pełni również funkcje izolacyjne, wyznaczając granice ciągów komunikacyjnych, będąc barierą pomiędzy różnymi formami zagospodarowania terenu, np. oddzielając osiedla mieszkalne

od dróg czy terenów przemysłowych. Na koniec należy wspomnieć o edukacyjnej roli terenów zieleni miejskiej, stwarzających okazje do poznawania flory i fauny, a także w przypadku np. ogrodów społecznych zdobywania wiedzy dotyczącej ogrodnictwa miejskiego (Dubiel 2018).

Budżety obywatelskie w Katowicach

Budżet obywatelski funkcjonuje w Katowicach nieprzerwanie od 2014 r. W pierwszej edycji BO władze miasta oddały w ręce mieszkańców 10 mln złotych. W latach 2016–2019 kwota ta sukcesywnie rosła, osiągając w 2019 r. wartość ponad 26,5 mln zł (ryc. 1). Jednak w kolejnym roku w związku z wybuchem pandemii i koniecznymi cięciami w budżetach jednostek samorządu terytorialnego (Pakiet Oszczędnościowy 1.0 wprowadzony przez UM Katowice) kwota BO została obniżona do 15 mln zł. W 2021 r. pula środków do wykorzystania w ramach VIII edycji budżetu partycypacyjnego wyniosła 15,6 mln zł (tj. 53,8 zł per capita), co odpowiadało około 0,54%

Ryc. 1. Kwoty przeznaczone na realizację zwycięskich zadań w BO Katowic w latach 2014–2021 (w zł)

Fig. 1. Amounts allocated for the implementation of winning projects in Katowice PB from 2014 to 2021 (in Polish zloty – PLN)

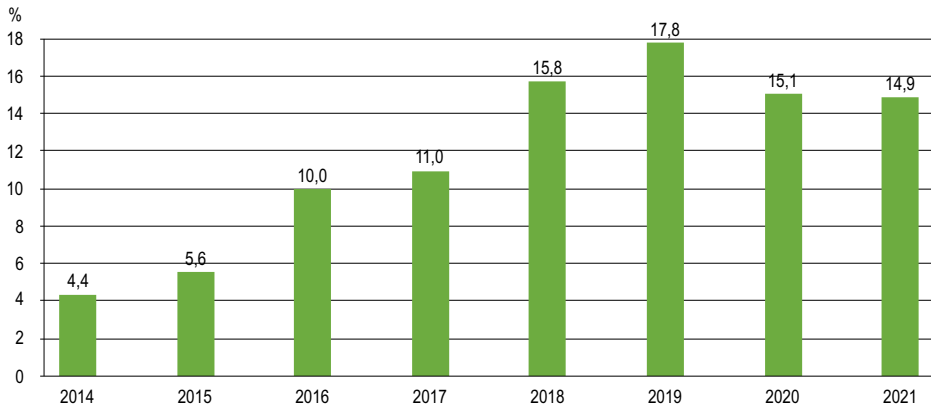
Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Budżet Obywatelski Katowice 2015...* 2015, *V edycja Budżetu Obywatelskiego...* 2018; *VI edycja Budżetu Obywatelskiego...* 2019; *VII edycja Budżetu Obywatelskiego...* 2020. Source: own elaboration based on *Budżet Obywatelski Katowice 2015* 2015; *V edycja Budżetu Obywatelskiego...* 2018; *VI edycja Budżetu Obywatelskiego...* 2019; *VII edycja Budżetu Obywatelskiego...* 2020.

budżetu gminy (*Budżet Obywatelski Katowice 2015. Raport końcowy 2015; V edycja Budżetu Obywatelskiego. Raport z przebiegu procedury 2018; VI edycja Budżetu Obywatelskiego. Raport z przebiegu procedury 2019; VII edycja Budżetu Obywatelskiego. Raport z przebiegu procedury 2020*).

W latach 2014–2019 liczba mieszkańców biorących udział w głosowaniu w BO Katowic sukcesywnie rosła. W pierwszym roku organizacji BO swoje głosy oddało jedynie 11 256 mieszkańców Katowic, w 2015 r. było to już 17 005 osób, a w następnym roku swoje głosy oddało aż 30 010 katowiczian. Wzrost liczby głosujących obserwowany pomiędzy 2015 a 2016 rokiem związany był przede wszystkim z wprowadzeniem możliwości oddawania głosów również przez Internet. Pomysł przeprowadzania głosowania w formie elektronicznej został zgłoszony przez samych mieszkańców. Wzrost liczby głosujących obserwowany był do 2019 r., kiedy to w BO oddano 53 296 głosów. W kolejnych latach wartość ta spadła do 43 382 osób (2021). Poziom uczestnictwa mieszkańców w katowickim BO znacznie lepiej obrazuje frekwencja, obliczona jako iloraz głosujących i liczby mieszkańców miasta zgodnie z danymi Banku Danych Lokalnych GUS (BDL GUS 2022) (ryc. 2). W pierwszym roku organizacji katowickiego BO udział w głosowaniu wzięło 4,4% mieszkańców Katowic, natomiast najwyższy poziom tego wskaźnika zanotowano w 2019 r., kiedy to do głosowania w BO przystąpiło 17,8% Katowiczian. W ostatnim roku, dla którego przeprowadzono analizy (2021) swój głos oddało 14,9% mieszkańców miasta (*Budżet Obywatelski Katowice 2015... 2015; Budżet Obywatelski Katowice 2016... 2016; V edycja Budżetu Obywatelskiego... 2018; VII edycja Budżetu Obywatelskiego... 2020; Martela i in. 2022*) (ryc. 2).

Aktywność mieszkańców pokazuje również liczba projektów zgłaszana w poszczególnych edycjach BO. W pierwszej odsłonie budżetu partycypacyjnego Katowic złożono 356 propozycji projektów, a ostatecznie w głosowaniu mieszkańców wybrano 86 przedsięwzięć przeznaczonych do realizacji. W drugiej edycji BO liczba propozycji złożonych przez mieszkańców nieznacznie spadła do 335 wniosków, jednak do głosowania dopuszczono aż 72% z nich. W porównaniu do roku poprzedniego wartość ta wzrosła o 10 punktów procentowych. W analizowanych latach najwięcej projektów zgłoszono w edycji VI, kiedy to mieszkańcy złożyli propozycje 388 zadań (ostatecznie do głosowania dopuszczone zostało 291 projektów), a do realizacji trafiło 152 z nich (*Budżet Obywatelski Katowice 2015... 2015; Budżet Obywatelski Katowice 2016... 2016; VI edycja Budżetu Obywatelskiego... 2019*).

W 2020 r. władze Katowic zdecydowały się obok tradycyjnego BO zorganizować również pierwszą edycję Zielonego Budżetu Obywatelskiego, którego głównym celem jest realizacja zadań publicznych dotyczących szeroko pojętej ekologii i ochrony środowiska. Tak jak w przypadku dłużej funkcjonującego BO Katowic, budżet przeznaczony na realizację zadań wybranych w ramach Zielonego BO podzielony został na dwie pule – lokalną (dotyczącą poszczególnych dzielnic) oraz ogólnomiejską. Zasady dotyczące tego mechanizmu są nieco prostsze, ponieważ

Ryc. 2. Odsetek mieszkańców miasta uprawnionych do głosowania biorących udział w głosowaniu w BO Katowice w latach 2014–2021

Fig. 2. The percentage of city residents eligible to vote taking part in voting in Katowice PB from 2014 to 2021

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Budżet Obywatelski Katowice 2015...* 2015; *Budżet Obywatelski Katowice 2016...* 2016; *V edycja Budżetu Obywatelskiego...* 2018; *VII edycja Budżetu Obywatelskiego...* 2020; Martela i in. 2022.

Source: own elaboration based on *Budżet Obywatelski Katowice 2015...* 2015; *Budżet Obywatelski Katowice 2016...* 2016; *V edycja Budżetu Obywatelskiego...* 2018; *VII edycja Budżetu Obywatelskiego...* 2020; Martela i in. 2022.

zgłaszając projekt, autor nie musi zbierać podpisów mieszkańców popierających dane zadanie. W ramach Zielonego BO Katowic można zgłaszać projekty związane z: tworzeniem ogrodów deszczowych oraz zbiorników małej retencji miejskiej w obrębie skwerów i parków miejskich, tworzeniem łąk kwietnych, zazielenianiem przestrzeni publicznych, porządkowaniem i odnawianiem zieleni skwerów i parków, organizacją warsztatów i działań edukacyjnych w zakresie ekologii i ochrony przyrody, a także pomocą zwierzętom, jednak nie jest to katalog zamknięty. Tak jak w przypadku tradycyjnego BO każde ze zgłoszonych zadań poddawane jest weryfikacji pracowników UM (*Zielony Budżet 2022*). Zasadnicze różnice pomiędzy Zielonym a tradycyjnym BO dotyczą kwoty przeznaczonej na realizację projektów, a także sposobu wyboru zwycięskich zadań. W przypadku Zielonego BO kwota ta wyniosła 3 mln zł w 2020 r. (w BO tradycyjnym było to 15 mln zł) oraz 2,8 mln zł w 2021 (tradycyjny BO – ponad 15,6 mln zł.). Co kluczowe, o wynikach Zielonego BO nie decydują mieszkańcy, a zespół ekspertów złożony z przedstawicieli środowisk naukowych, organizacji pozarządowych oraz urzędników. W 2020 r. komisja

ta składała się m.in. z pracowników Zakładu Zieleni Miejskiej, a także Wydziału Kształtowania Środowiska Urzędu Miasta Katowice oraz naukowców z Uniwersytetu Śląskiego i Politechniki Śląskiej (*1 edycja 2020. Wyniki konsultacji 2020*).

Dane oraz metoda badań

Większość danych, na podstawie których przeprowadzono analizy na potrzeby artykułu, pozyskana została w ramach badań prowadzonych przez Obserwatorium Polityki Miejskiej Instytutu Rozwoju Miast i Regionów. Informacje zebrane zostały przez zespół badaczy (Borys Martela, Grzegorz Bubak, Liliana Janik) w ramach kwerendy danych zastanych – głównie stron internetowych poszczególnych gmin oraz portali dedykowanych BO, a także dzięki bezpośredniemu kontaktowi z urzędami miast (w ramach wniosków o dostęp do informacji publicznej). Pozyskane dane dotyczyły zarówno informacji ogólnych, takich jak np. harmonogram BO, liczba projektów poddanych pod głosowanie, liczba głosujących osób, jak i szczegółowych kwestii – przede wszystkim tematyki i kosztów poszczególnych zwycięskich projektów. Na podstawie zebranych informacji zespół badawczy przeprowadził ilościowe oraz jakościowe analizy, korzystając z bogatych baz odpowiednio zakodowanych danych. Wyniki badań opublikowane zostały w dwóch raportach – zgodnie z powyższym jeden z nich dotyczył miast Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii i przedstawiał analizy dla lat 2015–2020, drugi zaś skupiony był wokół budżetów obywatelskich przeprowadzonych w 2021 r. w polskich miastach liczących powyżej 5 tys. mieszkańców (Martela i in. 2022; Martela i in. 2022). Żadna z wspomnianych publikacji nie skupiała się bezpośrednio ani na zieleni, ani na obszarze konkretnego miasta. W pracach nad artykułem wykorzystano zatem szczegółowe dane dotyczące miasta Katowice, skupiając się na tym najważniejszym ośrodku miejskim GZM. Skorzystano z wyżej wymienionych baz danych, pozyskując z nich informacje dotyczące lat 2016–2021 (z uwagi na analizy porównawcze dla dwuletnich okresów), dotyczące przede wszystkim działań związanych z szeroko pojętą tematyką zieleni. Zostały one przedstawione na tle innych dziedzin. Tematyka zwycięskich projektów analizowana była (kodowana) w podziale na 13 kategorii (tab. 1). Co istotne, jeden projekt (zadanie) mógł zostać zaliczony do więcej niż jednej kategorii. Przyporządkowanie danego przedsięwzięcia do danej grupy tematycznej opierało się na zidentyfikowaniu występujących w projektach działań. Dla przykładu, jeśli dane zadanie dotyczyło budowy ścieżki rowerowej wraz z nasadzeniem drzew i krzewów, projekt uwzględniany był zarówno w kategorii przestrzeń do przemieszczania się, jak i w kategorii zieleni. Przykłady działań przyporządkowanych w badaniu do poszczególnych kategorii zaprezentowano w tabeli 1.

Tab. 1. Przykładowe działania zgłaszane w zwycięskich projektach zaklasyfikowane do poszczególnych kategorii tematycznych

Table 1. Examples of activities reported in the winning projects classified into individual thematic categories

Kategoria tematyczna Thematic category	Przykładowe działania Examples of activities (projects)
Przestrzeń do przemieszczania się Transport and mobility related space	Budowa lub remont: ciągów pieszych, schodów, posadzki miejskiej (np. powierzchnia placu miejskiego, rynku), jezdni, ciągów rowerowych, parkingów i miejsc parkingowych, mostów, pomostów, kładek
Organizacja ruchu Traffic organization/management	Instalacja w przestrzeni miejskiej znaków ruchu (poziomych i pionowych), narzędzi uspokajania ruchu (np. progów zwalniających), sygnalizacji świetlnej, budowa przejść dla pieszych i przejazdów dla rowerów
Aktywność fizyczna Physical activity	Posadowienie w przestrzeni konstrukcji i urządzeń placów zabaw dla dzieci i młodzieży, przyrządów do ćwiczeń fizycznych (np. urządzenia siłowni plenerowych), bezpiecznych nawierzchni pod urządzeniami, elementów miasteczka rowerowego; budowa skateparków, pumptracków, wymiana lub instalacja nowych nawierzchni boisk, elementów boisk (np. piłkochwyty, bramki, kosze), torów przeszkód, bieżni lekkoatletycznych
Meble miejskie Street furniture	Instalacja lamp i oświetlenia zewnętrznego, ławek i innych siedzisk (np. leżaków, hamaków), stolików, koszy na śmieci, pojemników na nakrętki, stojaków rowerowych, karmników i domków dla zwierząt (np. hoteli dla owadów, domków dla jeży), donic i kwiatników, biblioteczek plenerowych
Mała architektura I (drobne obiekty) Small architecture I (small structures)	Instalacja ogrodzeń i furtek, tablic informacyjnych i oznakowania, palenisk i grilli, poidełek i źródeł, fontann, wodotrysków, słupków i barierek, podpórek rowerowych, stacji naprawy rowerów
Mała architektura II (dachy, ściany, zadaszenia) Small architecture II (roofs, walls, shelters)	Posadowienie lub remont altan i wiat do siedzenia, wiat rowerowych, wiat przystankowych, zielonych przystanków, wiat i altan śmietnikowych, scen i muszli koncertowych, tężni, toalet publicznych, garaży i magazynów, konstrukcji zacieniających (np. żagli przeciwsłonecznych)
Sztuka i dziedzictwo kulturowe Art and cultural heritage	Instalacja w przestrzeni miasta murali; instalacja lub renowacja rzeźb, pomników, tablic upamiętniających, instalacja iluminacji i oświetlenia dekoracyjnego (np. dekoracji świątecznych)
Zieleń Greenery	Nowe nasadzenia drzew, krzewów, kwiatów i roślin ozdobnych, wysiew trawników oraz łąk kwietnych, tworzenie ogrodów deszczowych, wykonanie zielonych dachów i ścian, prace pielęgnacyjne, wycinka zieleni
Sieci i instalacje Infrastructure and installations	Wykonanie instalacji związanych z: monitoringiem, wodą i kanalizacją, energetyką, ogrzewaniem, klimatyzacją, wentylacją czy też siecią internetową
Budynki Buildings	Remont wewnątrz, remont na zewnątrz, wymiana stolarki okiennej i drzwiowej
Zakupy urządzeń i wyposażenia Purchase of appliances and equipment	Zakup wszelkich urządzeń i elementów wyposażenia, takich jak np. gry i zabawki, elektronika, AGD, sprzęt sportowo-rekreacyjny
Zajęcia, wydarzenia, akcje Activities, events, initiatives	Organizacja szkoleń i warsztatów, festynów, pikników, zajęć sportowych i rekreacyjnych, akcji promocyjnych, wydarzeń prozdrowotnych (np. akcji szczepień oraz profilaktyki), wycieczek, akcji na rzecz zwierząt (np. darmowej kastracji zwierząt właścicielskich i bezdomnych), działalność wydawnicza
Pozostałe / Other	Wszelkie działania nie mieszczące się w pozostałych kategoriach

Źródło: opracowanie własne.

Source: own elaboration.

W przypadku projektów, w których jako jedną z dziedzin tematycznych określono zieleni, dokonywano analizy szczegółowej (na tej samej zasadzie, co przyporządkowanie do danej kategorii tematycznej) w podziale na: zieleni (ogólnie), drzewa, krzewy, kwiaty i rośliny ozdobne, trawniki, łąki kwietne, ogrody deszczowe, zielone dachy, prace pielęgnacyjne, usuwanie zieleni oraz inne typy zieleni. Również w tym przypadku jedno zadanie mogło dotyczyć zieleni przynależącej do różnych kategorii. W przypadku, jeśli w danym zadaniu zaplanowano zarówno nasadzenia drzew oraz krzewów, jak i stworzenie ogrodu deszczowego, projekt ten zaliczany był więc do trzech wcześniej wymienionych kategorii szczegółowych. W trakcie analizowania projektów sprawdzano również lokalizację zadań dotyczących zieleni, kodowano je w podziale na: ulice, pasy drogi i podwórka, place gminne, tereny zieleni i rekreacji, sportowe tereny zewnętrzne, obszary wokół szkół i przedszkoli, tereny przy instytucjach kultury, tereny OSP, cmentarze oraz inne przestrzenie zewnętrzne (tab. 2).

Baza danych, którą wykorzystano do badania zawierała informacje pozyskane dzięki analizie 787 projektów, które zwyciężyły w budżetach obywatelskich organizowanych w latach 2016–2021 w Katowicach. Mówiąc o budżecie dotyczącym 2016 r., pod uwagę brano zadania, które zostały wybrane w głosowaniu zorganizowanym

Tab. 2. Kategorie lokalizacji wskazywane w zwycięskich projektach BO

Table 2. Location categories indicated in winning PB projects

Kategoria lokalizacji Location category	Wyjaśnienie Explanation
Ulice, pasy drogi i podwórka Streets, road lanes and courtyards	Przestrzenie służące głównie przemieszczaniu się, ale także otoczenie budynków mieszkalnych (np. osiedlowe podwórka)
Place gminne Municipal squares	Place będące przestrzeniami publicznymi, takie jak np. rynek miejski
Tereny zieleni i rekreacji Green and recreational areas	Obszary z wyraźną dominacją zieleni, zarówno tej urządzonej (np. parki, skwery, bulwary), ale także nieurządzonej. Tereny, które dzięki zaplanowanym działaniom mają dopiero stać się terenami zieleni
Sportowe tereny zewnętrzne Outdoor sports facilities	Obszary przeznaczone do uprawiania sportów, takie jak np. boiska sportowe, stadiony, lodowiska
Obszary wokół szkół i przedszkoli Areas around schools and preschools	Tereny podlegające pod administrację szkół i przedszkoli
Tereny przy instytucjach kultury Areas around cultural institutions	Tereny podlegające pod administrację instytucji kultury np. ogrody przy bibliotece, teatrze czy muzeum
Tereny OSP Areas around the Volunteer Fire Department (OSP)	Tereny administrowane przez OSP
Cmentarze Cemetaries	Tereny cmentarzy
Inne przestrzenie zewnętrzne Other outdoor spaces	Tereny, które nie mieszczą się w powyższych definicjach

Źródło: opracowanie własne na podstawie własnych badań.

Source: own elaboration based on own research.

w tym właśnie roku, ale ich realizacja w przeważającej części przypadała na 2017 r. Analogicznie sytuacja wygląda w przypadku pozostałych lat. W artykule używa się określenia „zielone projekty”, należy je rozumieć jako zadania, w których wystąpiło choć jedno działanie dotyczące szeroko pojętej zieleni, jednak realizacja tego projektu nie musi odnosić się wyłącznie do niej. Przykładem może być inwestycja, w której ramach zaplanowano budowę nowego placu zabaw wraz z zagospodarowaniem przyległego terenu obejmującego utworzenie ogrodu kwiatowego oraz nasadzenia krzewów.

Przedsięwzięcia zrealizowane w ramach katowickiego BO uwzględniające zieleni

W latach 2016–2021 w ramach sześciu edycji BO mieszkańcy wybrali łącznie 787 zwycięskich projektów, z których 77 obejmowało swoją tematyką szeroko pojęte działania dotyczące zieleni. Oznacza to, że w około 10% zwycięskich projektów autorzy jako przynajmniej jeden z celów uwzględnili działania związane z zielenią (tab. 3). Najwięcej tego typu zadań zostało wybranych w 2019 r. – 18; najmniej natomiast w roku kolejnym – 7. Jednak lepiej na te wartości spojrzeć w odniesieniu do liczby wszystkich zwycięskich projektów w danym roku. Tutaj sytuacja ma się odmiennie. Najwyższy udział projektów dotyczących zieleni w ogóle zwycięskich przedsięwzięć dofinansowanych w ramach BO odnotowano w 2016 r. (12,4%), najniższy zaś w 2020 r. (5,7%). W odniesieniu do średnich dwuletnich, zarówno w latach 2016–2017, jak i w okresie 2018–2019 średnia liczba zwycięskich projektów, w których pojawiły się „zielone” działania, wyniosła 29. W kolejnym okresie dwuletnim wskaźnik ten osiągnął poziom 19 zadań. Jeśli zaś chodzi o średni udział tego typu zadań we wszystkich zwycięskich projektach, to w okresach dwuletnich 2016–2017 oraz 2018–2019 kształtował się on na poziomie 10–11%, natomiast w latach 2019–2020 był niższy, wynosząc około 8%.

Dla każdego z projektów, w których pojawiły się działania związane z zielenią określono także ich szczegółową tematykę, zwracając uwagę zwłaszcza na to, jakich typów zieleni dotyczą (tab. 1). W czasie analizy wyróżniono również, jeśli w projekcie pojawiała się wycinka lub pielęgnacja zieleni (głównie drzew). Co istotne, w przypadku większości projektów określono więcej niż jedną kategorię tematyki szczegółowej. W latach 2016–2021 w 37 z 77 projektów trudno było wskazać konkretny typ przedsięwzięcia, dlatego zaklasyfikowano je jako ogólne działania dotyczące zieleni (tab. 4). W tych wnioskach projektowych mieszkańcy jako działania wskazywali np. uporządkowanie terenów zieleni, przebudowę lub remont przestrzeni zapewniających tereny zieleni czy też zazielenienie danego obszaru. Zieleni (ogólnie) była kategorią, która najczęściej występowała w analizowanych projektach. Na drugim i trzecim miejscu

Tab. 3. Udział projektów z przynajmniej jednym działaniem z danej kategorii we wszystkich zwycięskich projektach BO (%)

Table 3. The share of projects with at least one action from a given category in all winning PB projects (%)

Rok / Year	Przestrzeń do przemieszczania się Transport and mobility related space	Organizacja ruchu / Traffic organization/management	Aktywność fizyczna / Physical activity	Meble miejskie / Street furniture	Mała architektura I: drobne obiekty Small architecture I: small structures	Mała architektura II: dach, ściany, zadaszenie Small architecture II: roofs, walls, shelters	Sztuka i dziedzictwo / Art and cultural heritage	Zieleń / Greenery	Sieci i instalacje / Infrastructure and installations	Budynki / Buildings	Zakup urządzeń i wyposażenia Purchase of appliances and equipment	Zajęcia, wydarzenia, akcje Activities, events, initiatives	Pozostałe / Other
2016	19,4	0,8	20,9	10,9	10,1	1,6	2,3	12,4	3,9	7,0	33,3	13,2	1,6
2017	23,0	1,4	23,0	15,1	12,9	2,9	0,7	9,4	2,2	5,8	23,0	20,1	5,8
2018	19,0	1,6	20,6	11,9	7,1	1,6	1,6	8,7	0,8	7,1	30,2	19,0	4,8
2019	17,8	1,3	23,0	18,4	11,2	3,3	0,7	11,8	3,9	4,6	34,9	23,0	2,6
2020	16,4	7,4	12,3	17,2	7,4	4,1	0,8	5,7	7,4	9,0	41,8	19,7	5,7
2021	20,2	6,7	17,6	17,6	7,6	1,7	0,8	10,1	7,6	5,0	26,9	19,3	3,4
2016–2021	19,3	3,0	19,8	15,2	9,5	2,5	1,1	9,8	4,2	6,4	31,6	19,2	3,9

Źródło: opracowanie własne.

Source: own elaboration.

pod względem częstości występowania znalazły się działania związane z drzewami – wystąpiły w 24 z 77 projektów oraz krzewami (21 na 77 projektów). Autorzy wniosków, w których pojawiała się tematyka drzew i krzewów, jako konieczne działania wskazywali przede wszystkim nasadzenia różnych gatunków tych roślin, a także (w przypadku drzew) zabiegi pielęgnacyjne. W dalszej kolejności w zwycięskich projektach związanych z zielenią pojawiały się działania dotyczące trawników (w 19 z 77 projektów) oraz kwiatów i roślin ozdobnych (17 zadań). Jeśli chodzi o trawniki to mieszkańcy skupili się na zakładaniu nowych terenów trawiastych lub też pielęgnacji istniejących trawników. Często takie działania wraz z nasadzeniem kwiatów lub aranżacją klombów występowały jako dodatek w zadaniach zakładających tworzenie zróżnicowanych terenów rekreacyjnych i odnowy przestrzeni

publicznych. Wśród szczegółowej tematyki zadań, w których wystąpiły działania dotyczące zieleni pojawiły się również rozwiązania obecne w przestrzeni polskich miast stosunkowo od niedawna, takie jak łąki kwietne oraz zielone dachy, które pojawiły się w 4 projektach. Natomiast w żadnym z zadań, które zwyciężyły w katowickich budżetach obywatelskich nie pojawiło się działanie dotyczące ogrodów deszczowych, a tylko dwa projekty spośród wybranych 77 zakładały wycinkę istniejącej roślinności.

W trakcie badania przeprowadzono również analizę projektów pod kątem ich lokalizacji. W tym przypadku brano pod uwagę tylko te zwycięskie zadania, w których doprecyzowano miejsce ich realizacji. Spośród 787 przeanalizowanych projektów dla 775 autorzy wskazali miejsce lokalizacji. Wśród nich 19% to zadania, które miały zostać wdrożone na terenach zieleni i rekreacji (np. parki, skwery, bulwary).

Tab. 4. Liczba projektów związanych z zielenią w podziale na szczegółowe kategorie
Table 4. The number of projects pertaining to greenery categorized in specific subgroups

Rok / Year	Liczba wszystkich projektów Total number of projects	Projekty dotyczące zieleni Green-related projects	Zieleni (ogólnie) Greenery (in general)	Drzewa / Trees	Krzewy / Shrubs	Kwiaty i rośliny ozdobne Flowers and ornamental plants	Trawniki / Green lawns	Łąki kwietne / Flower meadows	Ogrody deszczowe / Rain gardens	Zielone dachy, ściany / Green roofs, walls	Pielęgnacyjne prace Landscaping and maintenance	Wycinka zieleni / Greenery clearance	Inne działania związane z zielenią Other initiatives related to greenery
2016	129	16	6	7	5	4	4	1	0	0	2	0	0
2017	139	13	7	3	4	2	2	0	0	0	0	1	1
2018	126	11	6	3	3	3	2	0	0	0	0	0	1
2019	152	18	11	4	3	5	8	0	0	2	1	1	0
2020	122	7	4	2	2	1	0	0	0	0	0	0	0
2021	119	12	3	5	4	2	3	1	0	0	0	0	1
Suma Total	787	77	37	24	21	17	19	2	0	2	3	2	3

Źródło: opracowanie własne.

Source: own elaboration.

Odsetek ten na przestrzeni lat wahał się od 13,9% w 2017 r. do 21,2% w 2019 r. oraz 2021 r. Jeśli zaś chodzi o średnie wartości, to wskaźnik ten oscylował w granicach 21% w latach 2018–2019, a 17,2% w przedziale czasu 2016–2017 (tab. 5). Działania związane z zielenią (np. nowe nasadzenia i prace pielęgnacyjne) pojawiły się głównie w projektach, dla których lokalizację określono jako tereny zieleni i rekreacji (36 na 77 projektów) oraz ulice, pasy drogi i podwórka (27 zadań) i przestrzenie zlokalizowane wokół szkół i przedszkoli (14 projektów), a także otoczenie instytucji kultury – jedno zadanie. W badaniu zidentyfikowano również typy przestrzeni, w przypadku których w ogóle nie zaproponowano żadnych działań dotyczących zieleni, były to m.in. tereny zarządzane przez jednostki OSP, cmentarze oraz place gminne.

Koszt realizacji wszystkich 787 zadań wybranych w BO w Katowicach w latach 2016–2021 oszacowano na ok. 117,4 mln zł, natomiast łączny koszt jedynie tych zadań, w których wystąpiły działania dotyczące zieleni to ok. 22,2 mln zł, co stanowi 18,9% ogółu kosztów wszystkich projektów. Na przestrzeni lat udział ten spadał. W latach 2016–2017 było to średnio 23,5%, natomiast w dwóch ostatnich latach, dla których przeprowadzono analizy, łączne koszty projektów, w których wystąpiły działania związane z zielenią stanowiły 15,7% kosztów realizacji wszystkich zwycięskich zadań. Mediana kosztu realizacji „zielonego projektu” dla lat 2016–2021 wyniosła ok. 82,7 tys. zł, i jest ona praktycznie równa medianie odnoszącej się do ogółu zwycięskich projektów (ok. 82,5 tys. zł). W tym przypadku należy pamiętać, że niejednokrotnie zadania, w których wystąpiły działania odnoszące się do zieleni mają złożoną tematykę i związane są z kompleksową odnową przestrzeni dotyczącą również innych sfer.

Tab. 5. Udział zwycięskich projektów dotyczących terenów zieleni i rekreacji we wszystkich zadaniach z doprecyzowaną lokalizacją

Table 5. The share of winning projects related to green and recreational areas in all tasks with specified locations.

Lata Years	Projekty z doprecyzowaną lokalizacją Projects with specified location	Projekty dotyczące terenów zieleni i rekreacji Projects related to green and recreational areas	Udział projektów dotyczących terenów zieleni i rekreacji we wszystkich zadaniach z doprecyzowaną lokalizacją (%) The share of projects related to green and recreational areas in all tasks with specified location (%)
2016–2017	262	45	17,18
2018–2019	275	57	20,73
2020–2021	238	45	18,91

Źródło: opracowanie własne.

Source: own elaboration.

W latach 2016–2021 najchętniej wybieranym, a także najdroższym projektem, który obejmował m.in. kwestie dotyczące zieleni, było ogólnomiejskie zadanie pt. „Tężnia solankowa dla Katowic”. W głosowaniu mieszkańców uzyskało ono aż 15 151 głosów (punktów). Start realizacji tego projektu zaplanowano na 2017 r., a jego koszt został oszacowany na około 2,1 mln zł. Poza budową tężni solankowej w Parku Zadole w Katowicach w ramach wprowadzania w życie tego zadania autorzy zaplanowali stworzenie reprezentacyjnego ogrodu, który miał być podzielony na trzy części. W jego zachodniej i wschodniej części miały znaleźć się partery ogrodowe porośnięte krzewami, bylinami i trawami ozdobnymi, a także pergole roślinne (*Tężnia solankowa w Parku Zadole w Katowicach* 2022). Drugim pod względem liczby oddanych głosów „zielonym projektem” było zadanie „Zielone Załęże i 100 drzew dla Witosa”, które uzyskało poparcie 9 107 osób, a szacunkowy koszt jego realizacji wyniósł 350 tys. zł. Autorzy projektu w zgłoszeniu zaproponowali lokalizację 18 donic z kwiatami na przystankach tramwajowych, nasadzenia pnączy oraz założenie kwietników m.in. przy budynkach użyteczności publicznej, uporządkowanie terenów zielonych wokół budynków oraz zasadzenie 100 drzew na osiedlu Witosa (*Zielone Załęże i 100 drzew dla Witosa* 2022). To zadanie jest przykładem projektu, w którym przedmiotem realizacji nie jest teren zieleni i rekreacji, ale wprowadzenie elementów zieleni do intensywnie zabudowanej części miasta.

W rozkładzie przestrzennym najwięcej zadań związanych z zielenią wybranych zostało w Śródmieściu (10), dzielnicy charakteryzującej się zwartą, wysoką zabudową, koncentracją budynków użyteczności publicznej oraz najwyższą w skali miasta gęstością zaludnienia. Obszar ten cechuje niewielka powierzchnia terenów zielonych (występują jedynie niewielkie skwery). W przypadku pozostałych jednostek administracyjnych trudno jest wyróżnić jednoznacznie przestrzenne prawidłowości co do liczby zwycięskich projektów związanych z zielenią. Dla przykładu – w dzielnicy Bogucice, bezpośrednio sąsiadującej ze Śródmieściem, której cechą jest również m.in. wysoki stopień zainwestowania zabudową, w analizowanych latach zwyciężyły jedynie dwa takie zadania. Natomiast w obrębie os. Tysiąclecia – jednostki zdominowanej przez zwartą zabudowę wielorodzinną i położonej w sąsiedztwie Parku Śląskiego do realizacji przekazano aż sześć zielonych projektów. Najmniej zadań związanych z zielenią wybrano m.in. w dzielnicach południowych (Murcki, Kostuchna, Zarzeczce), gdzie dominuje niska zabudowa mieszkaniowa, kompleksy leśne oraz pozostałości terenów rolniczych (Drobniań, Bronder 2021). Prawdopodobnie liczba zielonych projektów, które zwyciężały w poszczególnych dzielnicach, w dużej mierze zależała nie tylko od charakteru zabudowy danego obszaru, ilości i jakości zieleni w otoczeniu i w jego granicach, ale także od poziomu zaangażowania mieszkańców, ich statusu społecznego, majątkowego, wieku i ogólnej sytuacji życiowej.

Tab. 6. Liczba projektów związanych z zielenią w podziale na dzielnice administracyjne Katowic

Table 6. The quantity of projects related to green initiatives categorized by administrative districts in Katowice.

Dzielnica / District	Liczba projektów dotyczących zieleni The number of projects related to greenery
Śródmieście	10
Ligota – Panewniki	7
Osiedle Tysiąclecia	6
Piotrowice – Ochojec	6
Dąb	5
Giszowiec	5
Koszutka	4
Osiedle Witosa	4
Załęże	4
Janów – Nikiszowiec	3
Szopienice – Burowiec	3
Bogucice	2
Kostuchna	2
Wełnowiec – Józefowiec	2
Zawodzie	2
Zarzecze	2
Brynów. Część Wschodnia – Osiedle Zgrzebnioła	1
Burowiec	1
Dąbrówka Mała	1
Murcki	1
Brynów. Część Zachodnia – Załęska Hałda	1
Osiedle Paderewskiego – Muchowiec	1
Projekty ogólnomiejskie / City-wide projects	4
Suma/Total	77

Źródło: opracowanie własne.

Source: own elaboration.

Dyskusja i podsumowanie wyników badań

Przedstawione powyżej analizy wskazują, że mieszkańcy, przed którymi stawia się wybór, traktują jako istotne różnorodne działania dotyczące zieleni w mieście, jednak nie jest to kwestia priorytetowa. Częściej niż na zieleni mieszkańcy zwracają uwagę m.in. na konieczność zakupu urządzeń i elementów wyposażenia miejsc, w których codziennie spędzają czas, takich jak szkoły i przedszkola, biblioteki czy osiedlowe kluby kultury, a także na tworzenie i wyposażenie miejsc aktywności fizycznej (np. siłownie na świeżym powietrzu, dziecięce place zabaw) oraz infrastrukturę służącą przemieszczaniu się (jezdnie, chodniki, ścieżki rowerowe). Jednak interpretując wyniki badań, należy pamiętać o kilku ograniczeniach, związanych zarówno z samym mechanizmem budżetu obywatelskiego, jak i zastosowaną metodą badań.

Po pierwsze wyniki BO należy traktować z ostrożnością. Jak pisze Borys Martela (2020) budżet partycypacyjny nie jest pogłębionym badaniem potrzeb mieszkańców, ani też nie powinien być traktowany jako powszechna dyskusja, w której każdy może wyrazić swoją opinię. Ważnym jest podkreślenie, że choć w ramach BO powinno się dawać możliwość oddania głosu każdemu mieszkańcowi miasta, to jednak jest to mechanizm, który umożliwia wybór z ograniczonej liczby opcji. Przeciętny głosujący otrzymuje listę propozycji i to z niej wybiera zadania, które nie muszą w pełni oddawać jego indywidualnych preferencji (Martela 2020). Oczywiście, można założyć, że każdy z mieszkańców ma również prawo do zgłaszania swoich propozycji projektów, w których może określić dziedziny oraz lokalizacje, które jego zdaniem wymagają interwencji. Jednak w tym przypadku warto pamiętać o tym, iż przygotowanie i złożenie odpowiedniego wniosku z propozycją zadania, który potem zostanie zaakceptowany i poddany pod głosowanie wymaga przede wszystkim posiadania pewnych kompetencji, takich jak np. przedsiębiorczość, co może wpływać na wykluczenie niektórych grup społecznych z procesu inicjowania projektów. Kolejną kwestią ograniczającą interpretację powyższych wyników jest wcześniej wspomniana możliwość „przechwytywania” głosów przez dane grupy interesariuszy, wśród których mogą występować zarówno „zwykli” mieszkańcy, jak i różne instytucje, takie jak szkoły, przedszkola, osiedlowe kluby kultury. Są to jednostki zarządzane przez miasto, jednak zadania zgłaszane BO mogą również ich dotyczyć (Wojciechowski 2016; Rybak 2018). Interpretując wyniki badania, należy także wziąć pod uwagę istnienie osobnego, dotyczącego wyłącznie zieleni, Zielonego Budżetu Obywatelskiego Katowic. Utworzenie w 2020 r. specjalnego mechanizmu skupionego na zielonych projektach prawdopodobnie wpłynęło na zmniejszenie odsetka projektów zielonych we wszystkich zwycięskich projektach z tego roku, kiedy to wskaźnik ten wyniósł jedynie 5,7% (najmniej od 2016 r.). W 2020 r. mieszkańcy Katowic zgłosili 128 propozycji zadań do Zielonego BO, większość z nich dotyczyła wzbogacenia zieleni miejskiej – nasadzeń drzew i krzewów, two-

zenia i pielęgnacji trawników oraz żywopłotów czy też lokalizacji w przestrzeniach publicznych kwiatników. Działania proponowane w tych projektach pokrywają się tematycznie z kategoriami, które dominowały w zadaniach zielonych wybieranych w poprzednich latach w tradycyjnym BO. W I edycji Zielonego BO eksperci wybrali do realizacji 54 projekty, co stanowi 42% wszystkich zgłoszonych zadań. W roku kolejnym liczba zgłoszonych propozycji wzrosła, wynosząc 164 wnioski, natomiast do realizacji przekazano 89 zadań (*I edycja 2020. Wyniki Konsultacji 2020*). Na podstawie wyników ZBO i zbieżności tematycznej zielonych zadań w tradycyjnym BO i ZBO można przypuszczać, że wraz z pojawieniem się tego mechanizmu część mieszkańców zdecydowała się na zgłoszenie swoich projektów dotyczących zieleni zamiast w tradycyjnym BO, to w jego zielonej edycji.

Jeśli zaś chodzi o ograniczenia metody badań, należy wziąć pod uwagę przede wszystkim fakt, iż za „projekty zielone” uznane zostały wszystkie zwycięskie zadania, w których pojawiło się chociaż jedno działanie, które dotyczyło szeroko pojętej zieleni czy też terenu zieleni. W związku z tym według tej definicji „projektem zielonym” jest zarówno zadanie dotyczące założenia parku kieszonkowego, w którego opisie wyszczególniono przede wszystkim przygotowanie terenu, wysianie trawy, nasadzenia nowych drzew, krzewów oraz roślin ozdobnych, jak i kwitnące byliny, ale także remont fragmentu parku, gdzie przedmiotem zadania jest wykonanie nowych ciągów pieszych, posadowienie ławek i koszy oraz stworzenie klombów z kwiatami i posadzenie krzewów. Ranga zieleni w obu projektach jest różna, tak samo jak koszt jej dotyczący. Pierwszy projekt dedykowany jest głównie zieleni i to działania jej dotyczące stanowią większość kosztów składających się na realizację całego zadania, zaś w przypadku drugiego zieleni traktowana jest jako dodatek do działań infrastrukturalnych, których całkowity koszt jest znacznie wyższy niż stworzenie kwiatowego klombu. Mimo to, oba te projekty zostały uznane za zielone i podlegały analizie, na podstawie której opracowano wyżej przedstawione wyniki. Takie podejście związane jest przede wszystkim z faktem, iż zdecydowana większość zadań zgłaszanych do BO przez mieszkańców dotyczy jednocześnie kilku aspektów, dotycząc zarówno tzw. działań miękkich, jak i infrastrukturalnych, tych dotyczących zieleni, ale także np. rekreacji dzieci i młodzieży. W związku z tym bezzasadne byłoby analizowanie wyłącznie tych projektów, w których pojawił się jedynie zielony aspekt, bez działań dotyczących innej tematyki. Zwłaszcza, że jak wspomniano zieleni pełni wiele istotnych ról, zarówno w przestrzeni, jak i w kształtowaniu warunków i jakości życia mieszkańców.

Przyglądając się wyżej przedstawionym wynikom, bez wątplenia można stwierdzić, iż zieleni w mieście jest istotna dla mieszkańców Katowic głoszących w budżecie partycypacyjnym. Spośród 13 kategorii tematycznych, względem których przeprowadzono analizy dla lat 2016–2021, zieleni znalazła na szóstym miejscu, a prawie jedną dziesiątą wszystkich zwycięskich projektów stanowiły zadania, w których przynajmniej

jedno z zaplanowanych działań dotyczyło szeroko pojętej zieleni. Najczęściej (w prawie połowie projektów uwzględniających zieleni) wybory mieszkańców dotyczą ogólnych działań, takich jak m.in. uporządkowanie terenów zielonych czy zazielenienie danego obszaru. Analizując wnioski z propozycjami zadań do BO, często trudno jest przy tym jednoznacznie określić, co kryje się pod tymi hasłami, które najczęściej pojawiają się jako działania towarzyszące przy różnego rodzaju inwestycjach. Drugą kategorią zieleni, która najczęściej występowała w zwycięskich projektach były działania dotyczące drzew, a trzecią – krzewów. Niewiele zadań związanych było natomiast ze stosunkowo nowymi zielonymi rozwiązaniami, takimi jak obecnie coraz bardziej popularne łąki kwietne czy też zielone dachy i ściany. Jak widać mieszkańcy Katowic na obecnym etapie walczą przede wszystkim o jakość zieleni, która już istnieje w ich mieście. Katowiczanie dążą do uporządkowania i poprawienia warunków korzystania z terenów zieleni, skupiając uwagę przede wszystkim na drzewach (nowe nasadzenia, jak również pielęgnacja rosnących już okazów).

Waga tematu jest widoczna również podczas analizy lokalizacji, których dotyczą zadania wybrane w katowickich BO. Prawie jedna piąta przedsięwzięć, które zwyciężyły w latach 2016–2021 ma zostać lub została zrealizowana na terenach zieleni i rekreacji. Działania dotyczące zieleni pojawiają się również w ramach zadań związanych z otoczeniem szkół i przedszkoli, instytucji kultury czy też ciągów komunikacyjnych. Istotność tematu odzwierciedlają również koszty realizacji projektów skupionych wprost na zieleni, które stanowią około jednej piątej kosztów realizacji wszystkich zwycięskich zadań BO. Obecnie mieszkańcy Katowic w dużej mierze skupiają się na „ratowaniu” zieleni, która już w mieście jest, na jej porządkowaniu, pielęgnowaniu oraz tworzeniu miejsc zielonych przyjaznymi i zachęcającymi do rekreacji oraz spędzania wolnego czasu. Niemniej jednak, zieleni wciąż pozostaje „w cieniu” zadań poprawiających jakość funkcjonowania instytucji służących mieszkańcom czy też zwiększających ich bezpieczeństwo komunikacyjne. Dlatego można pokusić się o wniosek, że dopóki miasto nie będzie poza procedurą BO w zadowalający dla mieszkańców sposób realizować zadań własnych związanych m.in. z infrastrukturą czy odpowiednim działaniem instytucji świadczących usługi edukacyjne, kulturalne, jak również aktywizujących i pomagających różnym grupom społecznym, zieleni nie „wybije się”, pomimo doceniania jej roli w mieście, na dominującą pozycję w głosowaniach w BO. Jednocześnie mieszkańcy ponad nowe, bardziej innowacyjne rozwiązania dotyczące zieleni, będą stawiać podstawowe działania dotyczące przede wszystkim porządkowania i odnawiania istniejących terenów zieleni.

Literatura

- I edycja 2020. Wyniki konsultacji*, 2020, <https://www.katowice.eu/dla-mieszka%C5%84ca/zaanga%C5%BCuj-si%C4%99/konsultacje-spo%C5%82eczne/zielony-bud%C5%BCet/i-edycja-2020> (dostęp: 09.12.2023).
- V edycja Budżetu Obywatelskiego. Raport z przebiegu procedury*, 2018, <https://archiwumbo.katowice.eu/PlikiDoPobrania/Strony/default.aspx> (dostęp: 28.10.2022).
- VI edycja Budżetu Obywatelskiego. Raport z przebiegu procedury*, 2019, <https://archiwumbo.katowice.eu/PlikiDoPobrania/Strony/default.aspx> (dostęp: 28.10.2022).
- VII edycja Budżetu Obywatelskiego. Raport z przebiegu procedury*, 2020, <https://archiwumbo.katowice.eu/PlikiDoPobrania/Strony/default.aspx> (dostęp: 28.10.2022).
- BDL GUS, 2023, [www. https://bdl.stat.gov.pl/bdl/start](http://www.bdl.stat.gov.pl/bdl/start) (dostęp: 28.10.2022).
- Addas A., 2023, *The importance of urban green spaces in the development of smart cities*, *Frontiers in Environmental Science*, 11, 1–18.
- Bernaciak A., Kopczyński E., *Participatory budgeting – an indicator of social activity of residents and a tool of environmental protection in Polan: spatial diversity in the east/west configuration*, *Ekonomia i Środowisko*, 2(69), 8–22.
- Budżet Obywatelski Katowice 2022*, <https://bo.katowice.eu/> (dostęp: 6.11.2022).
- Budżet Obywatelski Katowice 2015. Raport końcowy*, 2015, <https://archiwumbo.katowice.eu/Aktualnosci/Strony/Raport-.aspx> (dostęp: 28.10.2022).
- Budżet Obywatelski Katowice 2016. Raport końcowy*, 2016, <https://archiwumbo.katowice.eu/Aktualnosci/Strony/BUD%C5%BBET-OBYWATELSKI-KATOWICE-2016---RAPORT-KO%C5%83COWY.aspx> (dostęp: 28.10.2022).
- Budżet Obywatelski Katowice 2017*, <https://archiwumbo.katowice.eu/PlikiDoPobrania/Strony/default.aspx> (dostęp: 28.10.2022).
- Budżet Obywatelski Katowice 2018. Raport z przebiegu procedury*, <https://archiwumbo.katowice.eu/PlikiDoPobrania/Strony/default.aspx> (dostęp: 28.10.2022).
- Drobnik A., Bronder J., 2021, *Kompleksowa diagnoza miasta Katowice 2021. Raport 1. Diagnoza – wymiar strategiczny*, Instytut Ekologii Terenów Uprzemysłowanych, Katowice.
- Dubiel B., 2018, *Rola terenów zielonych w zrównoważonym rozwoju miasta w woj. śląskim*, *Prace naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*, 527, 36–44.
- Kronenberg J., 2012, *Usługi ekosystemów w miastach*, [w:] T. Bergier, J. Kronenberg, P. Lisiecki R. (red.), *Zrównoważony rozwój – zastosowania. Przyroda w mieście*, Fundacja Sendzimira, Kraków, 13–28.
- Kubicki P., Gierat-Bieroń B., Orzechowska-Waślawska J., 2020, *Efekt ESK. Jak konkurs na Europejską Stolicę Kultury zmienił polskie miasta*, Zakład Wydawniczy NOMOS, Kraków.
- Lorek A., 2015, *Usługi ekosystemów w aspekcie zrównoważonego rozwoju obszarów miejskich*, *Acta Universitatis Lodziensis. Folia Oeconomica*, 2(313), 97–112.
- Łachowski W., Łęczek A., 2020, *Tereny zielone w dużych miastach Polski. Analiza z wykorzystaniem Sentinel 2*, *Urban Development Issues*, 68(1), 77–90.

- Łakomy K., 2011, *Zieleń XIX-wiecznych górnośląskich miast i ośrodków przemysłowych – zarys problematyki*, Architektura Krajobrazu, 4, 52–58.
- Martela B., 2020, *Wpływ budżetu obywatelskiego na przestrzeń polskich miast*, Urban Development Issues, 66, 173–182.
- Martela B., Bubak G., Janik L., 2022, *Diagnoza GZM. Mieszkańcy decydują o wydatkach publicznych. Budżety Obywatelskie i Fundusze Sołeckie w gminach członkowskich GZM w latach 2015–2020*, Instytut Rozwoju Miast i Regionów, Warszawa–Kraków.
- Martela B., Janik L., Bubak G., 2021, *Barometr Budżetu Obywatelskiego. Edycja 2020*, Instytut Rozwoju Miast i Regionów, Warszawa–Kraków.
- Martela B., Janik L., Bubak G., 2022, *Barometr Budżetu Obywatelskiego. Edycja 2021*, Instytut Rozwoju Miast i Regionów, Warszawa–Kraków.
- Michniewicz-Ankiersztajn H., 2014, *Rola zieleni w kształtowaniu przestrzeni miast europejskich w kontekście jakości życia ich mieszkańców*, Journal of Health Sciences, 4(13), 130–140.
- Millennium Ecosystem Assessment, 2005. *Ecosystems and human well-being: Synthesis*, Island Press, Washington, D.C., <https://www.millenniumassessment.org/documents/document.356.aspx.pdf> (dostęp: 28.10.2022).
- Nowak M., 2017, *Budżet partycypacyjny terenów zieleni na przykładzie miasta Olsztyna*, Acta Scientiarum Polonorum. Administration Locorum 16(1), 29–33.
- Najbardziej zielone polskie miasta*, 2021, <https://www.miasta.pl/aktualnosci/najbardziej-zielone-polskie-miasta> (dostęp: 27.03.2023).
- Poniatowicz M., 2014, *Kontrowersje wokół idei budżetu partycypacyjnego jako instrumentu finansów lokalnych*, Studia Ekonomiczne, Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach, 198, cz.1, 177–188.
- Radek R., 2018. *Local governance na przykładzie budżetu obywatelskiego miasta Katowice*, Athenaeum. Polskie Studia Politologiczne, 58, 139–157.
- Rybak A., 2018, *Budżet obywatelski w województwie Śląskim – teoria i praktyka*, Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej. Organizacja i Zarządzanie, 129, 475–485.
- Rytel-Warzocho A., 2013, *Budżet obywatelski jako nowa forma społecznej partycypacji*, Przegląd Naukowy Disputatio, XV, cz. I, 65–77.
- Rzeńca A., 2018, *Zielone budżety partycypacyjne*, [w:] T. Bergier, J. Kronenberg (red.), *Zrównoważony Rozwój – zastosowania. Międzysektorowa współpraca na rzecz zieleni w mieście*, Fundacja Sendzimira, Kraków, 119–127.
- Rzeńca A., Sobol A., 2018, *Budżet obywatelski jako instrument kształtowania przestrzeni miasta – przykład Łodzi i Katowic*, Biuletyn KPZK PAN, 272, 205–215.
- Sobol A., 2017, *Budżet obywatelski jako narzędzie rozwoju lokalnego*, Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach, 316, 172–182.
- Sobol A., 2019, *Towards Sustainability? Analysis of Participatory Budgeting in the City of Katowice*, Studia Periegetica, 1(25), 49–63.
- Sudra P., 2015, *Usługi ekosystemowe na tle wybranych koncepcji ekologii miasta*, Człowiek i Środowisko, 39(1), 61–73.

- Tężnia solankowa w Parku Zadole w Katowicach*, <https://npp.slaskie.pl> (dostęp: 28.10.2022).
- Ustawa z dnia 11 stycznia 2018 r. o zmianie niektórych ustaw w celu zwiększenia udziału obywateli w procesie wybierania, funkcjonowania i kontrolowania niektórych organów publicznych, Dz.U. 2018 poz. 130.
- Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym, Dz. U. 1990, nr 16 poz. 95 z późniejszymi zmianami.
- Wojciechowski E., 2016, *Problem budżetu obywatelskiego*, [w:] R.P. Krawczyk, A. Borowicz (red.), *Aktualne problemy samorządu terytorialnego po 25 latach jego istnienia*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, 375–382.
- Wyniki konsultacji*, <https://www.katowice.eu/dla-mieszka%C5%84ca/zaanga%C5%BCuj-si%C4%99/konsultacje-spo%C5%82eczne/zielony-bud%C5%BCet/li-edycja-2021> (dostęp: 09.12.2023).
- Zielone Załęże i 100 drzew dla Witosy*, 2022, <https://bo.katowice.eu/> (dostęp: 28.10.2022).
- Zielony Budżet*, 2022, <https://www.katowice.eu> (dostęp: 28.10.2022).

Serdecznie dziękuję kolegom z zespołu Obserwatorium Polityki Miejskiej IRMiR – Borysowi Marteli oraz Grzegorzowi Bubakowi – za możliwość skorzystania z danych zebranych w ramach wspólnej pracy badawczej przy okazji niżej wymienionych projektów. Badanie zostało zrealizowane w oparciu o dane pozyskane na potrzeby przygotowania publikacji *Diagnoza GZM. Mieszkańcy decydują o wydatkach publicznych. Budżety obywatelskie i Fundusze Sołeckie w gminach członkowskich GZM w latach 2015–2020* powstałej w ramach projektu badawczego „Nowy model urbanizacji w Polsce – praktyczne wdrożenie zasad odpowiedzialnej urbanizacji miasta zwarte” (Gospostrateg 1/384689/20/NCBR/2019), współfinansowanego przez Narodowe Centrum Badań i Rozwoju w ramach Strategicznego Programu Badań Naukowych i Prac Rozwojowych „Społeczny i gospodarczy rozwój Polski w warunkach globalizujących się rynków” GOSPOSTRATEG, realizowanego przez Konsorcjum w składzie: Ministerstwo Rozwoju i Technologii (Lider Konsorcjum), Instytut Rozwoju Miast i Regionów oraz Uczelnię Łazarskiego. Skorzystałam także z opracowania z cyklu *Barometr budżetu obywatelskiego 2021*, które powstało w projekcie „Obserwatorium Polityki Miejskiej jako podstawa do kształtowania zrównoważonej polityki miejskiej w Polsce w oparciu o wiedzę”, finansowanego w 85% z Funduszy Europejskich Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna i w 15% z budżetu państwa.

Liliana Janik
Obserwatorium Polityki Miejskiej
Instytut Rozwoju Miast i Regionów
ljanik@irmir.pl
ORCID: 0000-0002-6531-3214

